

# Nytt europeisk hekkefuglatlas er i sluttpurten!

*Det er 30 år siden det første europeiske fugleatlas ble gitt ut. Nå er et nytt prosjekt i sitt siste år med datainnsamling til et helt nytt og oppdatert atlas. Her kan dere bidra med nyttige data til et stort internasjonalt prosjekt!*

---

Av Paul Shimmings, Ingar Jostein Øien & Kjetil Mork

I 2011 startet *European Breeding Census Council* (EBCC) et nytt og spennende atlasprosjekt. Prosjektet, som har fått navnet *European Breeding Bird Atlas 2*, eller EBBA2, etterfølger det første EBBA-prosjektet hvor data ble samlet for alle fuglearter i alle europeiske land over en 25 års periode, og som resulterte i det første publiserte europeiske hekkefuglatlas (Hagemeyer & Blair 1997). Dette monumentale bokverket pryder fortsatt mange ornitologers bokhyller.

Siden det første atlaset ble laget har utviklingen i elektroniske rapporteringsverktøy gjort det enklere å legge inn og utveksle slike data. Der er flere grunner til at det er behov for et nytt, oppdatert hekkefuglatlas. Det kommer til å bli et viktig redskap for forvaltning og bevaring av de ulike artene. Kartene i Hagemeyer & Blair (1997) var basert på data som nå er 30 år gamle. Det har skjedd store habitatendringer i løpet av den relativt korte tiden siden det første

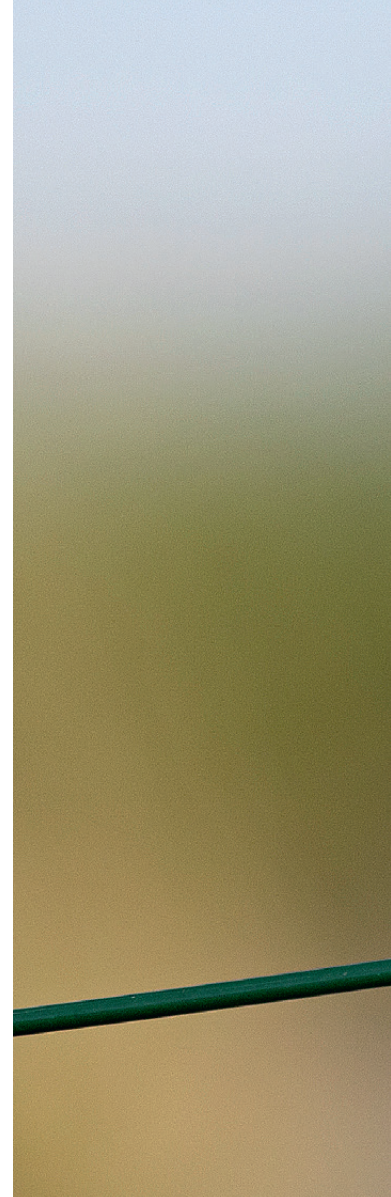
atlaset ble publisert, blant annet på grunn av endringer i arealbruk (landbruk, utbygging m.m.), og dette har påvirket fuglebestandene både i antall og utbredelse. Også klimaendringer har påvirket utbredelsen hos flere arter. Prosjektet er meget omfattende, og skal samle inn data fra over 50 europeiske land, inkludert den europeiske delen av Russland, Kaukasus og Tyrkia. Innenfor dette geografiske området finnes det til sammen over 500 hekkende fuglearter. Kartleggingsenheten som benyttes er ruter i størrelsen 50 x 50 km, og til sammen finnes det over 5 000 slike ruter som prosjektet samler inn opplysninger om hekkende fugler fra. Prosjektet skal presentere data om forekomsten av hekkende fugler i hver rute i en relativt kort tidsperiode, med data fra sesongene 2013-2017. Det er gjort en spesiell innsats for å utføre nye registreringer i områder med få aktive ornitologer, særlig i land i Øst- og Sørøst-Europa.

Sluttproduktet blir et helt nytt bokverk hvor man lett skal kunne se endringer i fuglenes utbredelse mellom de to ulike atlasperiodene. Ledende eksperter skal skrive artsomtaler som blant annet kommer til å gå i dybden på årsakene til eventuelle endringer hos hver enkelt art. I tillegg til selve boka skal interaktive kart bli gjort tilgjengelig på nett.

## Organisering i Norge

Hvert enkelt land har sine nasjonale koordinatører. I de fleste landene er det den nasjonale BirdLife-partneren som står for dataleveringen til EBCC. Slik er det også for Norge, hvor det er NOF som har dialogen med EBCC og står for dataleveransene.

Kartleggingsenheten som benyttes av prosjektet er ruter på 50 x 50 km. Det er til sammen 288 slike atlasruter i Norge inkludert Svalbard og Jan Mayen. Enkelte ruter med veldig lite landareal (annet enn små øyer) er slått







Endemiske arter er det dårlig med i Norge – vi har vel ingen fuglearter som hekker utelukkende hos oss. Norge har imidlertid en stor andel av den globale hekkebestanden av bergirisk – 15-30 % av alle bergirisk i verden hekker her til lands. Foto: Frode Falkenberg.

sammen med naboruten, slik at de blir større enn 50 x 50 km (f.eks. noen ruter på Vestlandet). Andre ruter er smalere og ikke firkantet, dette skyldes at verden er ikke flat og at UTM-sonene smalner til fra sør mot nord.

Hovedkilden til de norske atlas-dataene er innrapporterte observasjoner i rapporteringsverktøyet Artsobservasjoner. I tillegg har EBCC sendt oss observasjoner gjort av tilreisende ornitologer som ligger i utenlandske rapporteringssystemer (*Bird-Track*, *Ornitho*, *Observations.org*) med koordinater og hekketkoder.

NOF har i løpet av de siste tre årene levert data for et lite utvalg arter til EBBA2-prosjektet. Disse er storskarv, toppskarv, myrhauk, tjeld, strand-snipe, hettemåke, hubro, steinskvett, og svarttrost. Disse artene er valgt ut av den sentrale komitéen i EBCC for presentasjon med foreløpige kart med jevne oppdateringer for å kunne sammenligne foreløpige data med

utbredelseskart for de samme artene i Hagemeijer & Blair (1997). Det har også blitt laget kart som viser status på rapportering for de enkelte landene.

Vi har søkt ut funn med hekketkriterier fra Artsobservasjoner for de aktuelle artene, og deretter har dataene blitt sortert til de ulike hekketkategoriene benyttet av prosjektet, som stort sett samsvarer bra med de kodene som ligger i aktivitetsfeltet i Artsobservasjoner (se Tabell 1). Til slutt er disse dataene fordelt på de ulike 50 x 50 km-rutene. Både symboler og rutenett blir likt som i det forrige atlas.

#### **Tetthetsestimater**

I tillegg til å presentere utbredelse og hekkestatus for alle fuglearter skal atlaset også presentere kvantitative data der dette er mulig. Til dette skal det brukes en egen metodikk fra EBCC som skal utvikles i løpet av inneværende år slik at de nasjonale koordinatorene skal kunne estimere tettheten for hver art i

hver enkelt rute (Sergi Herrando, internasjonal koordinator i EBBA2, pers. medd.). Tetthetsdata skal presenteres i seks ulike intervaller (Tabell 2). I løpet av de siste tiårene har det vært store forandringer i hekkebestandene for mange fuglearter. Flere arter sliter veldig og har vist store bestandsnedganger, mens andre arter har økt i antall og tatt i bruk nye områder.

#### **Foreløpige resultater**

Kartet over dekningsgrad viser hvor mange arter som er registrert med hekketkoder i Artsobservasjoner i perioden 2013-2016 (Figur 1). Som kartet viser er det dårligere dekning i Nord-Norge. Det er også et lavere antall arter i ruter med mye fjell, og i enkelte ruter på kysten med mindre landareal.

Noen foreløpige utbredelseskart har blitt laget ved hjelp av data fra de fire første sesongene (2013-2016). De fleste landene har kommet et godt stykke på vei med å lage utbredelseskart for de



**Tabell 1.** Aktivitetskoder benyttet for hekkefunn i Artsobservasjoner, og tilsvarende koder i EBBA2.

| Aktivitetskode i Artsobservasjoner | Tilsvarende EBBA2-hekkekode |
|------------------------------------|-----------------------------|
| Reir, unger hørt                   | C16                         |
| Reir, egg/unger                    | C15                         |
| Mislykket hekking                  | *                           |
| Rugende                            | C13                         |
| Eggeskall                          | C11                         |
| Mat til unger                      | C14                         |
| Bar ekskrementpose                 | C14                         |
| Besøker bebodd reir                | C13                         |
| Pulli, nylig utflydd               | C12                         |
| Brukt reir                         | C11                         |
| Avledningsmanøver                  | B7                          |
| Reirbygging                        | B9                          |
| Rugeflekker                        | B8                          |
| Varslende, engstelig               | B7                          |
| Reirbesøk?                         | B6                          |
| Parring (eller seremonier)         | B5                          |
| Permanent revir                    | B4                          |
| Par i passende hekkebiotop         | B3                          |
| Sang/spill                         | A2                          |
| Obs i hekketid, passende biotop    | A1                          |

\*EBBA2-prosjektet benytter ikke begrepet «mislykket hekking». Der dette er det eneste kriteriet som er angitt i Artsobservasjoner er slike observasjoner utelatt fra dataserien med mindre det kommer tydelig fram at det har vært observert reir, egg eller unger i samme sesongen.

utvalgte artene, og vi presenterer her et lite utvalg av disse (Figurene 2–11). Kartene viser både antatte endringer i utbredelse mellom de to atlasperiodene og hekkestatus for artene (konstatert, sannsynlig og mulig hekking).

For noen arter (f. eks. hubro) kreves det en større innsats med registreringer. NOF har relativt nylig kartlagt forekomsten av hubro gjennom et landsdekkende prosjekt mellom 2008 og 2012, som ble publisert i Øien mfl. (2014a, b). Slike litt eldre data skal kunne brukes for noen arter, såfremt vi ikke har kunnskap om at en art har forsvunnet helt fra den aktuelle 50 x 50 km-ruta i løpet av prosjektperioden (2013–2017). Det er en tilsvarende utfordring med flere arter som har hatt landsdekkende kartlegginger like forut for prosjektperioden, f. eks. hettemåke (som var Årets fugl i 2011, se Breistøl & Helberg 2012). Det kan derfor være nødvendig å bruke litt eldre data fra landsomfattende prosjekter for å gi et mer riktig bilde av utbredelsen av enkelte arter i Norge.

#### Siste sesongen i 2017

Prosjektet er helt avhengig av tilgjenge-



Hubro er en svært utfordrende art å kartlegge! Det ble derfor inkludert data som gikk tilbake til 2008, for å gi et dekkende bilde av artens utbredelse i Norge i det nye europeiske hekkefuglatlasen. Foto: Georg Bangjord.

lige eksisterende data og er et typisk «citizen science»-prosjekt, noe som vil si at det er avhengig av lett tilgjengelige data samlet inn av enkeltpersoner uten at det skal bli for dyrt å få inn data til formålet. Prosjektet er nå i sitt siste år med datainnsamling, og da er det fint om dere kan legge inn en ekstra innsats på å bidra med hekkeopplysninger for alle arter som dere legger inn i Artsobservasjoner denne sesongen. Og ikke glem de vanlige artene. Kanskje mangler databasen en vanlig hekkeart akkurat i den ruta hvor du oppholder deg i hekkesesongen i år!

Du kan også bidra stort med å legge inn data med hekkekriterier som du har liggende i notatbøkene dine for de fire forrige hekkesesongene (2013–2016). Også i 2017 kan NOFs medlemmer gjøre en innsats ved å være nøye med å innrapportere funn av alle fuglearter i hekketiden og notere hekkekategorier vist som i Tabell 1. Alle funn skal legges inn i Artsobservasjoner. Du kan også bidra med observasjoner av hekkende fugler fra utlandet. Instruks på hvordan du går fram finnes på nettstedet til EBBA2-prosjektet.

For å dekke kostnadene med sluttproduksjonen av boka, og for å gjennomføre dataanalyser, er det også muligheter for å sponse én eller flere arter med et minimumsbeløp på 50 euro hver. Mer om dette kan man lese på nettsiden til EBBA2. Det nye atlasen forventes utgitt i 2020. Forgjengeren var på over 1000 sider, så rydd plass i bokhylla, og bruk de siste mørke kveldene på ettervinteren til å legge

**Tabell 2.** Tetthetsintervaller benyttet i EBBA2.

|    |                   |
|----|-------------------|
| A. | 1-9 par           |
| B. | 10-99 par         |
| C. | 100-999 par       |
| D. | 1 000-9 999 par   |
| E. | 10 000-99 999 par |
| G. | over 100 000 par  |

inn observasjoner av hekkende fugler fra 2013–2016 som du enda ikke har lagt inn i Artsobservasjoner. Og nå til våren er det bare å brette opp ermene og legge inn en ekstra innsats med å samle inn observasjoner av hekkende fugler i den siste EBBA2-feltsesongen. For noen arter har hekkesesongen alt begynt når du leser dette bladet!

Du kan lese mer om EBBA2-prosjektet på følgende lenke: [www.ebba2.info/](http://www.ebba2.info/)

#### Litteratur

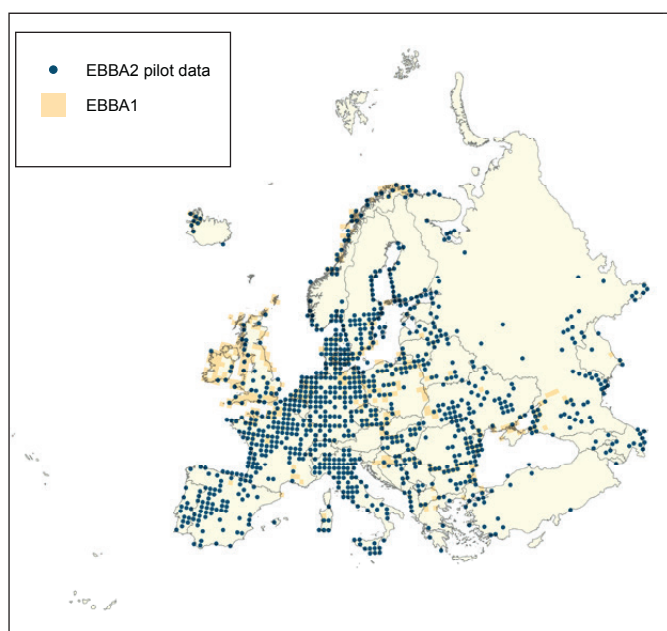
- Breistøl, A. & Helberg, M. 2012. Dystre tall for hettemåkebestanden i Norge. *Vår Fuglefauna* 35: 150-157.
- Hagemeyer, E. J. M. & Blair, M. J. (red.) 1997. *The EBCC Atlas of European Birds: Their Distribution and Abundance*. T. & A.D. Poyser, London. 903 s. + 141 innledningssider.
- Øien, I. J., Heggøy, O., Shimmings, P., Aarvak, T., Jacobsen, K.-O., Oddane, B., Ranke, P. S. & Steen, O. F. 2014a. Kunnskapen om hubro er styrket. *Vår Fuglefauna* 37: 162-173.
- Øien, I. J., Heggøy, O., Shimmings, P., Aarvak, T., Jacobsen, K.-O., Oddane, B., Ranke, P. S. & Steen, O. F. 2014b. Status for hubro i Norge. *NOF-rapport* 2014-8. 71 s.



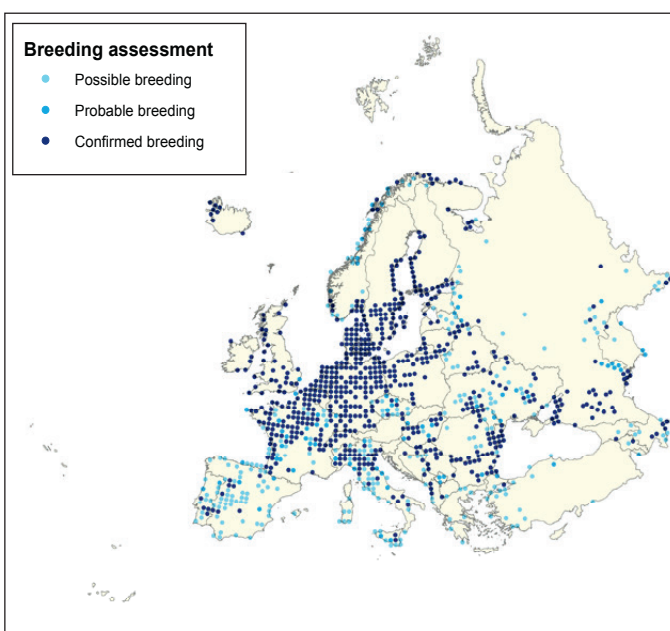




Det hekker to underarter av storskarv i Europa, og begge disse hekker hos oss. Hekkebestanden av nominatunderarten *carbo* er i tilbakegang i Norge, mens det er en økning i Sør-Norge i den langt mindre bestanden av underarten *sinensis*. EBBA2-prosjektet skiller ikke disse to underarter fra hverandre. Bilde viser et individ av nominatunderarten ved hekkeplassen i Nord-Norge. Noen toppskarver skimtes i bakgrunnen. Foto: Knut-Sverre Horn.



**Figur 2.** Foreløpig utbredelseskart for storskarv 2013-2016. Muligens har arten økt sin utbredelse siden det forrige europeiske atlasprosjektet, men forekomsten i nye ruter kan også gjenspeile økt dekningsgrad i mange land. © European Bird Census Council 2017.

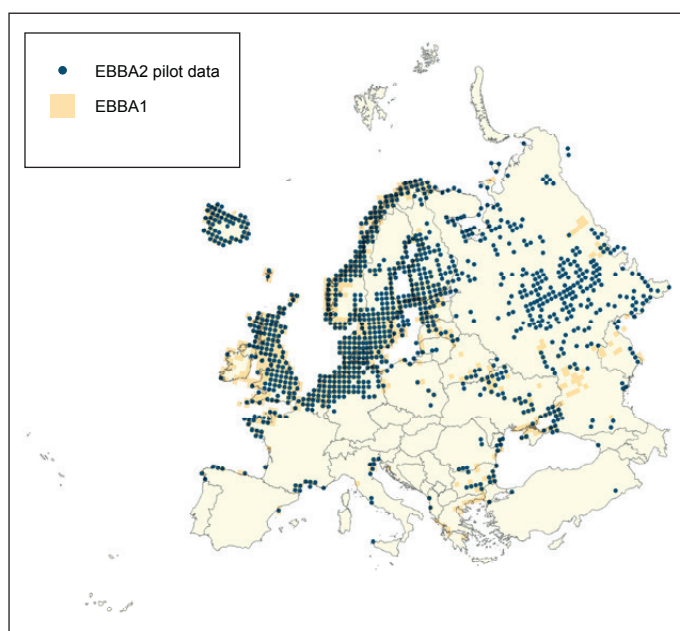


**Figur 3.** Foreløpig hekkestatus for storskarv 2013-2016. Hekkefunn i flere nye ruter tilsier en antatt økning i artens utbredelse. Hekkestatusen er presentert som mulig hekking (possible breeding), sannsynlig hekking (probable breeding) og konstatert hekking (confirmed breeding). Symbolbruken gjelder også for figurene 5, 7, 9 og 11. © European Bird Census Council 2017.

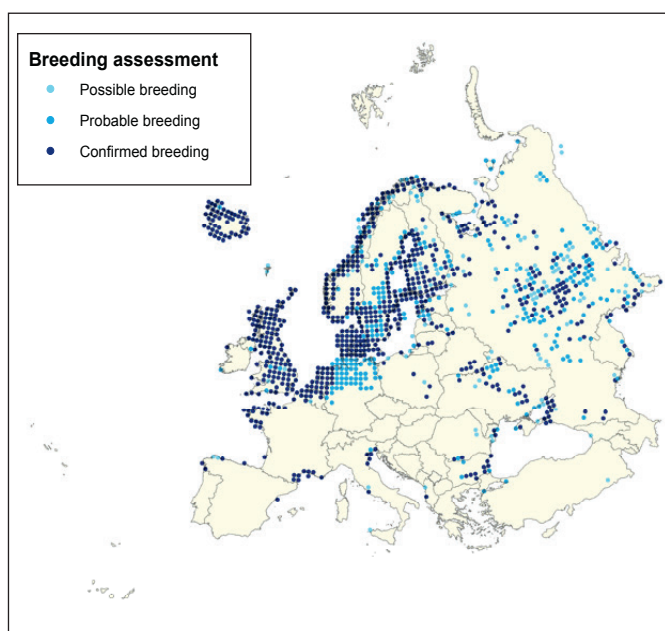




Tjelden er en vanlig hekkefugl i store deler av Nord-Europa, og hekker både langs kysten og ved ferskvann, spesielt i egnet hekkehabitat i de store elvedalene lenger øst. Hekkebestanden i Norge er sannsynligvis stabil. De fleste EBBA2-ruter der tjelden forventes å finne hekkende er godt dekket, jf. kartene under. Foto: Espen Lie Dahl.



**Figur 4.** Foreløpig utbredelseskart for tjeld. For tjelden er det gjort god framgang i dekningsgrad i løpet av de fire første sesongene med datainnsamling. De fleste områdene der det forventes å finne arten i hekkesesongen ser ut til å være godt dekket. © European Bird Census Council 2017.

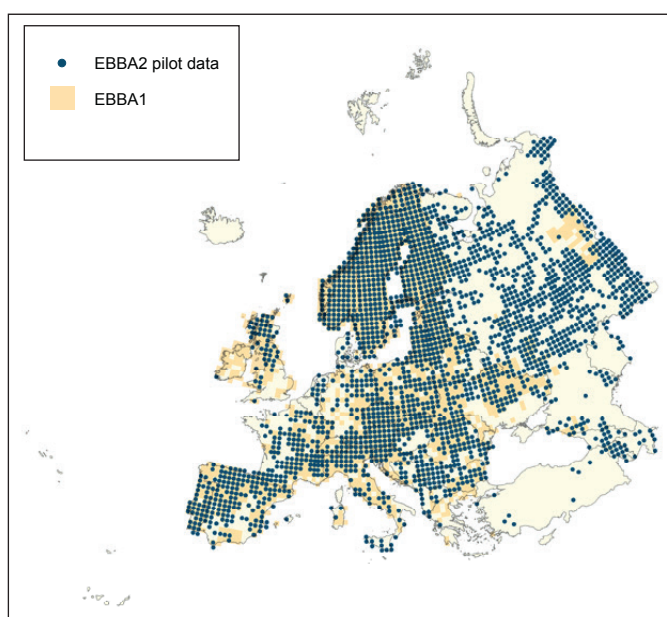


**Figur 5.** Foreløpig hekkestatus for tjeld 2013-2016. Nye data fra Russland viser større områder med hekkende tjeld som ikke var med i det forrige atlaset. © European Bird Census Council 2017.

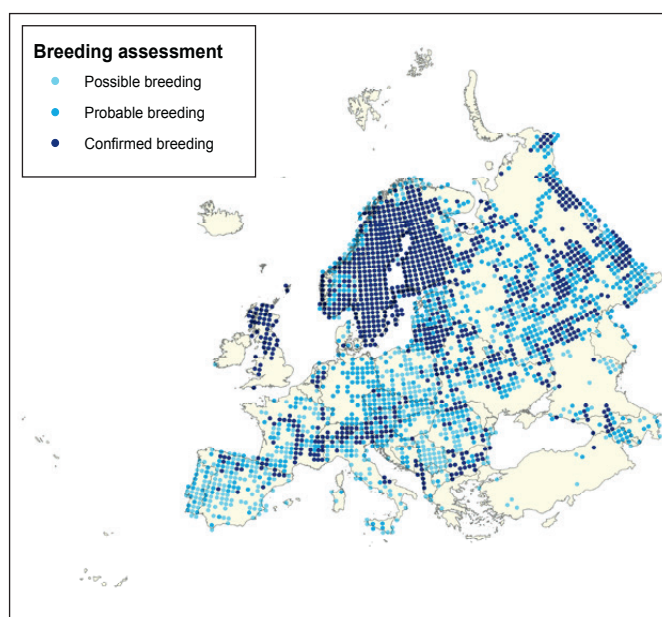




Mange studier viser at hekkebestanden av strandsnipe i Norge har vært stabil over flere tiår. Arten hekker over store deler av landet, og dekningsgrad for denne arten i Norge er god, jf. kartene under. De fleste registreringer gjort her til lands er med hekkekodene for mulig og sannsynlig hekking. Med din innsats er det mulig å øke noen av disse plottene til konstaterte hekkefunn. Foto: Arnt Stavne.



**Figur 6.** Foreløpig utbredelseskart for strandsnipe. For denne arten er de fleste områdene der den hekker dekket av det nye atlaset. Mange av rutene i øst var ikke dekket under det første atlaset. © European Bird Census Council 2017.

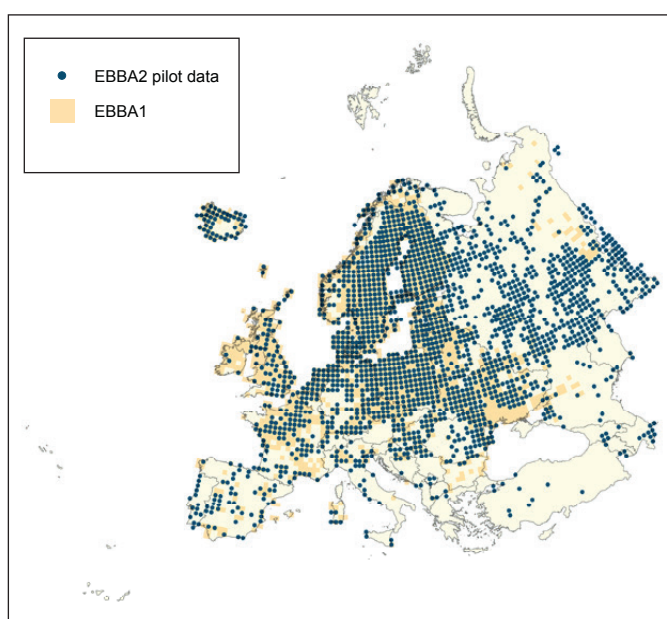


**Figur 7.** Foreløpig hekkestatus for strandsnipe 2013-2016. Den lave andelen observasjoner med konstatert hekking, unntatt i Nord-Europa og i fjellområdene, skyldes muligens en stor overlapping mellom trekketid og hekketid for arten. © European Bird Census Council 2017.

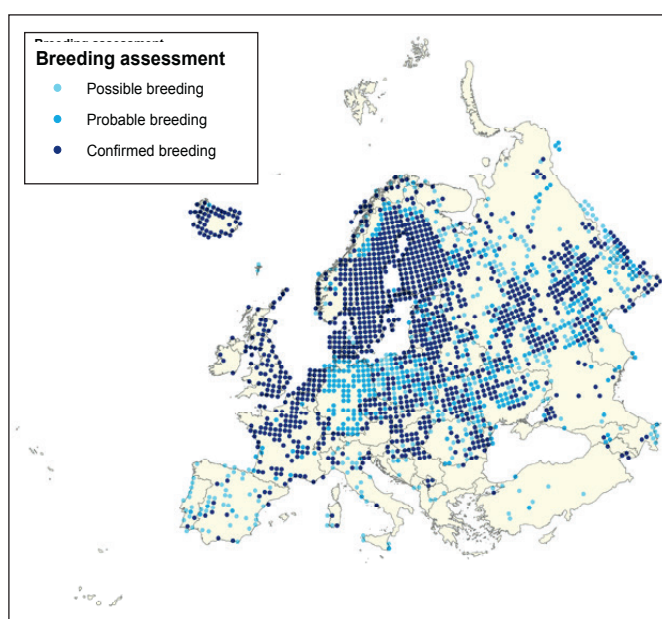




Det går ikke så bra med hettemåke her i Norge. I likheten med flere andre land (Sverige, Danmark og Frankrike) har antall hekkende par gått sterkt tilbake i løpet av de siste tiårene. Samtidig har hekkebestanden stabilisert seg i Finland. I noen land er arten på retur etter tidligere nedganger i hekkebestanden (f. eks. i Storbritannia og på Island). Kartene under viser artens foreløpige status de siste fire hekkesesongene, og dessverre står mange av rutene der arten ble registrert i det første europeiske atlaset nå tomme. Foto: Knut-Sverre Horn.



**Figur 8.** Foreløpig utbredelseskart for hettemåke. For denne arten er en stor del av dens kjente og antatte utbredelse dekket av prosjektet. © European Bird Census Council 2017.

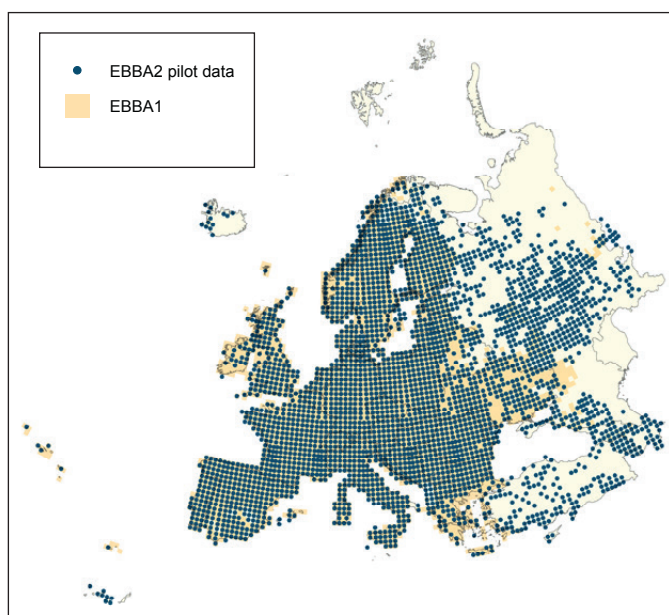


**Figur 9.** Foreløpig hekkestatus for hettemåke 2013-2016. Det er en del overlapping mellom trekketid og hekketid for arten, noe som kan forklare den lave andel med plott med konstatert hekking i store deler av Europa. © European Bird Census Council 2017.

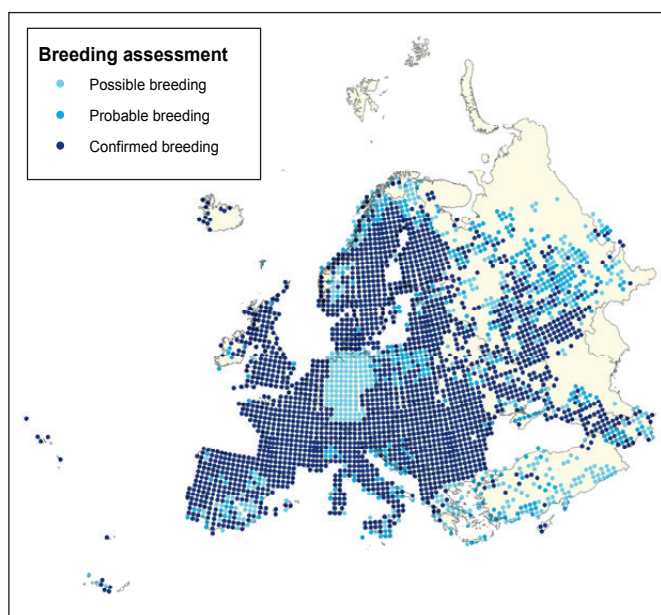




Hvor synger svarttrosten? Finnes det aktive reir i nærheten av der du går på tur eller der du går på tur? Selv om de foreløpige kartene viser at det er bra dekning av artens kjente utbredelsesområde så er det i store deler av landet mangel på konstaterte hekkefunn. Men her kan dere gjøre en innsats nå i år for å få økt antall ruter med dokumentert hekking hos svarttrost – og mange andre arter. Selv for vanlige arter er det fremdeles mange hull i datasettet. Foto: Jan Erik Røer.



**Figur 10.** Foreløpig utbredelseskart for svarttrost. Det er god dekning over mye av artens kjente utbredelsesområde, og kartet viser god dekningsgrad hittil i prosjektet. ©European Bird Census Council 2017.



**Figur 11.** Foreløpig hekkestatus for svarttrost 2013-2016. Flekkvis mønster i hekkekategoriene skyldes ulik rapportering fra de ulike land. ©European Bird Census Council 2017.